

STEFAN ZWEIG

DEĞİŞİM
RÜZGÂRI

ROMAN

Çeviri: KASIM EĞİT

4.
BASKI

STEFAN ZWEIG
DEĞİŞİM
RÜZGÂRI

Rausch der Verwandlung, Stefan Zweig

© 1998, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1998

4. basım: Haziran 2013, İstanbul

Bu kitabın 4. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Act creative

Kapak baskı: Azra Matbaası

İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39, Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 26699

ISBN 978-975-510-797-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 10758

STEFAN ZWEIG
DEĞİŞİM
RÜZGÂRI

ROMAN

Almanca aslından çeviren

Kasım Eğit

Stefan Zweig'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Yarının Tarihi, 1991

Lyon'da Düğün, 1992

İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar, 1995

Günlükler, 1997

Satranç, 1997

Amok Koşucusu, 2000

Amerigo, 2005

Sabırsız Yürek, 2006

Marie Antoinette, 2006

Joseph Fouché, 2007

Dünün Dünyası, 2008

Rotterdamlı Erasmus, 2008

Balzac, 2009

Bir Kadının Yaşamından 24 Saat - Bir Yüreğin Ölümü, 2009

Macellan, 2010

Clarissa, 2010

Hayatın Mucizeleri, 2011

Montaigne, 2012

STEFAN ZWEIG, 1881'de Viyana'da doğdu. Avusturya, Fransa ve Almanya'da öğrenim gördü. Savaş karşıtı kişiliğiyle dikkat çekti. 1919-1934 yılları arasında Salzburg'da yaşadı, Nazilerin baskısı yüzünden Salzburg'u terk etmek zorunda kaldı. 1938'de İngiltere'ye, 1939'da New York'a gitti, birkaç ay sonra da Brezilya'ya yerleşti. Önceleri Verlaine, Baudelaire ve Verhaeren çevirileriyle tanındı, ilk şiirlerini ise 1901'de yayımladı. Çok sayıda deneme, öykü, uzun öykünün yanı sıra büyük bir ustalıkla kaleme aldığı yaşamöyküleriyle de ünlüdür. Psikolojiye ve Freud'un öğretilerine duyduğu yoğun ilgi, Zweig'in derin karakter incelemelerinde ifade bulur. Özellikle tarihsel karakterler üzerine yazdığı yorumlar ve yaşamöyküleri, psikolojik çözümlenmeler bakımından son derece zengindir. Zweig, Avrupa'nın içine düştüğü siyasi duruma dayanamayıp 1942'de Brezilya'da karısıyla birlikte intihar etti.

KASIM EĞİT, 1948 yılında Adana'da doğdu. Doktorasını 1978'de Almanya'da Ruhr Üniversitesi'nde yaptı. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi ve bölüm başkanı. Friedrich Dürrenmatt'ın *Duruşma Gecesi*, Stefan Zweig'in *İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar* ve *Değişim Rüzgârı*, Heinrich Böll'ün *Frankfurt Dersleri* ve *Melek Sustu*, Thomas Mann'ın *Buddenbrooklar* ve Theodor Fontane'nin *Effi Briest* adlı yapıtlarını dilimize kazandırdı.

Avusturya'da bir köy postanesinin ülkenin öteki yerlerindekiyelerden pek farkı yoktur: Birini gören ötekilerini de görmüş gibi olur. Franz Joseph döneminden kalma az sayıdaki ve tekdüze mobilyalarıyla iç karartıcı ve soğuk bir etki bırakırlar. Buzulların soğuk nefesinin duyulduğu Tirol'un en uç dağ köylerine kadar asık suratlı memurları ve küf kokan tozlu dosyalarıyla hepsi de eski Avusturya devlet binalarının o bilinen özelliğini aynen korurlar. Mekân kullanımları da aynı: Camlı bir bölmeden oluşan dikey ahşap duvar, odayı herkese açık ve resmî hizmete özel olmak üzere ikiye bölüyor. Devletin odanın herkese açık bölümünde uzun süre beklemek zorunda kalan vatandaşlarını önemsemediği, oturulup dinlenilecek yerin bulunmayışından anlaşılıyor. Vatandaşlar için ayrılan bu bölümde yalnızca tek bir mobilya, duvara dayanmış, korkuluk gibi duran, dokununca sallanan, üzerindeki yırtık pırtık muşamba örtüsü mürekkep damlalarıyla kapkara olmuş bir kürsü bulunuyor; hokkannın içindeki mürekkebin de koyulaşmış, bozuk ve kullanılamayacak bir bulamaçtan farkı yok. Eğer kürsünün üzerindeki kanalda tesadüfen bir kalem varsa, kesinlikle aşınmıştır ve kullanılamayacak durumdadır. Devlet tasarrufu estetik alanda da kendisini gösteriyor: Cumhuri-

yet hükümetinin Franz Joseph'in resmini kaldırttığından beri dekor olarak kireç badanalı kirli duvarda yıllar önce kapatılmış olan sergileri gezmeye davet eden afişler, piyango bileti satın alınmasına yönelik reklamlar ve hatta unutkanlık sonucu bazı odaların duvarlarını hâlâ süslemekte olan, savaş yardımıyla bulunulmasına ilişkin duyurular göze çarpıyor. Devletin, binanın halka açık bölümünde vatandaşına sunduğu güzelliklerin hepsi işte bu ucuz ve basit duvar dekoru ile hiç kimsenin uymadığı sigara içilmez tabelasıdır.

Buna karşın üzerinde posta hizmetlerinin verildiği bankonun arkasındaki bölümün daha saygın bir görünüm var. Devlet burada kendi varlığının simgesi olarak tüm gücünü ve kudretini gözler önüne seriyor. Odanın bir köşesine demirden bir kasa konulmuş, pencerelerin tel kafesle örtülmüş olması kasanın içinde çok değerli şeylerin bulunduğu izlenimini veriyor. Seyyar masanın üzerinde pirinçten yapılmış pırıl pırıl parlayan bir mors cihazı çok özel bir parça olarak durmaktadır, cihazın hemen yanı başındaki telefon, siyah nikel altlığıyla daha sade bir görünüme sahip. Yalnızca bu iki alet için devlet onuruna yakışır saygın bir yer düşünülmüş; çünkü bakır tellere bağlı bu aletler, bu küçücük ve ücra köyü ülkenin en uzak yerleşim birimleriyle birbirine bağlıyorlar. Posta idaresinde kullanılan öteki alet ve gereçlerin tümü birbiri üstüne yığılmış, karmakarışık durumdadır. Tartı cihazı ve mektup çuvalları, kitaplar, dosyalar, evrak çantaları, kayıt defterleri ve şingır şingır ses çıkaran yuvarlak bozuk para kutusu, teraziler ve tartı birimleri, siyah, mavi, kırmızı ve mor renkli kalemler, raptiyeler ve maşalar, kınnap, mühür mumu, sünger ve mürekkep kurutma kâğıdı, zamk, bıçak, makas, giyotin ve bunun gibi daha pek çok alet küçücük bir yazı masasının üzerinde üst üste yığılmış gibidir. Masanın çekmeceleri çeşit çeşit kâ-

ğitlarla ve çizelgelerle tıka basa doldurulmuştur. Ancak bu alet ve gereç bolluğu sadece bir göz boyamadır, çünkü devlet bu basit ve ucuz aletlerin her birini çalışanlarına acımasızca zimmetlemiştir. Kullanılıp tükenen kalemde yırtılıp parçalanan mektup puluna, lime lime olmuş mürekkep kurutma kâğıdından tenekte leğenin içinde eriyip yok olan sabuna, büroyu aydınlatan ampulden onu yakıp söndüren anahtara varıncaya kadar kullanılan ya da eskiyen her alet için devlet, memurlarından acımasızca hesap soruyor. Demir sobanın yanında, duvarda asılı bulunan, daktiloyla yazılmış, resmî mühürlü ve imzalı uzun demirbaş listesine memurların kullandığı en küçük ve en değersiz eşya bile en ince ayrıntısına kadar kaydedilmiş bulunmaktadır. Bu listede yer almayan hiçbir aleti memurlar burada kullanamazlar ya da tam tersine, listede yer alan her alet yerinde bulunmak ve her zaman kullanıma hazır durumda olmak zorundadır. Devlet böyle istiyor, düzen böyle istiyor, kanun böyle istiyor.

Aslında daktiloyla yazılmış bu demirbaş listesine her sabah saat sekizde büroya gelip camlı bölmeyi yukarıya kaldıran ve masanın üzerindeki aletleri toplayan, mektup çuvallarını açan, mektupları mühürleyen, havale işlemlerini yapan, paketleri tartan, mavi, kırmızı ve mor renkli kalemlerle önündeki kâğıtlara bir şeyler yazan, telefona bakan ve mors cihazını çalıştıran birinin adının da yazılması gerekirdi. Ancak –bir çeşit saygı ifadesi olsa gerek– vatandaşların “posta asistanı” ya da “posta uzmanı” diye adlandırdığı bu memurun adına bu listede yer verilmemiş. Onun adı başka bir listede kayıtlıdır ve bu liste postane müdürlüğünün başka bir bölümünde, her an açılıp denetlenebilecek bir çekmecede bulunduruluyor.

Kartal armasıyla takdis edilmiş bu büronun içerisin-

de hiçbir zaman gözle görülür bir değişiklik olmuyor. Postane binasının dışında ağaçlar yeşillere bürünüp yapraklarını dökerken, çocuklar büyüyüp yaşlılar ölerken, evler yıkılıp yerlerine daha modernleri yapılırken, bankonun arkasındaki çalışma düzeninde hiçbir değişiklik olmuyor; devlet kendisini değiştirmeme konusunda var gücüyle direniyor. Çünkü bu bina içerisinde eskien ya da kaybolan, bozulan ve kırılan her aletin yerine aynıının konulması yetkili otorite tarafından isteniyor; dış dünyadaki değişim karşısında değişmemekte direnen devlet, böylece kendi gücünün ve üstünlüğünün inanılmaz bir örneğini veriyor. İçerik kayboluyor, ancak biçim varlığını sürdürmeye devam ediyor. Duvarda bir takvim asılı. Bu takvimden her gün bir yaprak kopartılıyor, haftada yedi, ayda otuz yaprak. 31 Aralık'ta takvimin sayfaları azalıp tükendiği zaman, yeni bir takvim alınıyor, aynı boyutta, aynı büyüklükte, dizgisi bile aynı yeni bir takvim; yıl değişiyor, ancak takvim aynı takvimdir. Masada bir gelir gider defteri durmaktadır. Sol taraftaki sayfa dolunca sağdaki sayfaya geçiliyor ve bu işleme, bir sayfadan ötekine geçilerek devam ediliyor. Son sayfa da dolup defter bittiğinde yeni bir deftere, aynı ebatta, aynı türde, öncekinden hiç farkı olmayan yeni bir deftere geçiliyor ve bu işlem, bir sayfadan ötekine geçilerek sürdürülüp gidiyor. Kaybolan eşyanın yerine ertesi gün aynıısı konuluyor, hiçbir değişiklik yapmadan sürdürülen posta hizmetlerinde olduğu gibi. Memurlar hep aynı eşyaları, aynı kâğıtları, aynı kalemleri, aynı raptiyeleri ve aynı formları kullanıyorlar. Kullanılan eşya ne azalıyor ne de çoğalıyor; ne bir şey soluyor ne de açıyor, hep aynı yaşam ya da bir başka deyişle aynı tükeniş sürüp gidiyor. Değişen tek şey, kullanılan eşyaların eskimesi ve yenilenmesi ritmi, yazgıları değil. Bir kalem bir hafta dayanıyor, sonra aynı tipte bir yenisi alınıyor. Bir defter bir ay dayanıyor,

bir ampul üç ay, bir takvim bir yıl. Hasır koltuk üç yıl dayanıyor, üstünde oturup görev yapan bir memur otuz ya da otuz beş yıl, bu koltuğa daha sonra bir başkası oturtuluyor. Sonuçta değişen hiçbir şey olmuyor.

1926 yılında Viyana'ya trenle iki saat uzaklıktaki Krems'in yakınında küçük bir köy olan Klein-Reifling Postanesi'nde çalışan bu demirbaş "memur" bir kadındır ve burada kendisine "posta asistanı" diye hitap edilmektedir. Arkasında çalıştığı camlı bölme onun sempatik ve dikkat çekmeyen genç kadın profilinden daha fazlasını görmeye izin vermiyor; ince dudaklı, soluk benizli, gözlerinin altı biraz morarmış bu genç kadını akşamları parlak ışık altında çalışırken gören dikkatli bir göz, alnında ve şakaklarında bazı yara izleri ve kırışıklıklar bulunduğunu hemen fark eder. Pencerenin önüne koyduğu ebegümeci çiçeği ve daha bugün tenekeye diktiği mürver fidaniyle bu kadın, Klein-Reifling Postanesi'ndeki demirbaşlar arasında hâlâ en taze ve en canlı olanıdır ve en azından daha yirmi beş yıl çalışabilir. Bu soluk tenli kadının eli, her açıp kapamada takur tukur eden bu camlı bölmeyi daha binlerce kez kaldırıp indirecektir; yüz binlerce ve belki de milyonlarca mektubu önündeki masanın üstüne koyacak ve yüz binlerce ya da milyonlarca kez siyah mühürü tutup pulların üzerine hep aynı gü-rültüyle vuracaktır. Belki buna alışık olan bileği giderek daha iyi, daha mekanik çalışacak, giderek otomatikleşecek ve canlı bedeninin yerini alacaktır. Mühürleyeceği mektuplar farklı mektuplar olacak, fakat sonuçta hep mektup mühürleyecek, pul kullanacaktır. Günler değişecek, fakat hep 8'den 12'ye ve 2'den 6'ya kadar devam eden işgünü olarak kalacak ve görev, bütün çalışma yaşamı boyunca hep aynı, hep aynı, hep aynı görev olacaktır.

Belki de camlı bölmenin arkasındaki sarı saçlı genç memure, bu sessiz yaz sabahında gelecekle ilgili olarak

böyle düşünmektedir, belki de düşlere dalmıştır. Masanın üstünden kucağına kayıveren elleri birbirine kenetlenmiş, hareketsizce duruyordu, zayıf, yorgun ve solgun eller. Masmavi gökyüzü ve kavurucu sıcıyla bir Temmuz günü öğle üzeri Klein-Reifling Postanesi'nde yapılacak pek iş yok, sabah işleri bitirilmişti, tütün çiğneyen kambur postacı Hinterfellner mektupları çoktan dağıtmıştı bile. Akşamdan önce paket ya da göndermek üzere fabrikadan deneme ürünü de gelmez artık. Kır insanının, günün bu saatinde yazmak için ne isteği var ne de zamanı. Köylüler başlarına geçirdikleri kocaman hasır şapkalarıyla uzaklardaki üzüm bağlarında çalışıyorlar. Tatil dolayısıyla okula gitmeyen çocuklar çıplak ayaklarıyla dereye koşuşturuyorlar. Kapının önünde uzanan ve yer yer kamburlaşmış taş kaldırım, kavurucu öğle sıcığında bomboş. Şimdi eve gidip düşlere dalmak ne güzel olur! Kâğıtlar ve formlar, indirilen panjurların yapay gölgesinde, çekmecelerde ve raflarda öğle uykusundalar. Aletlerin metal aksamları içerinin loş ışığında miskin miskin parlıyor. Sessizlik, eşyaların üzerine parlak toz zerrecikleri gibi çökmüştü. Sadece kapalı pencereler arasında uçuşan sivrisineklerin çıkardıkları tiz keman sesi ve bir yabanarısının çaldığı viyolensel, cüceler orkestrasının yaz konserini anımsatıyor. Panjurların indirilmesiyle kısmen serinlemiş bu odada hiç durmadan hareket eden tek şey, pencerelerin arasında asılı bulunan ahşap çerçevesi duvar saatidir. Her saniye vuruşuyla bir damla zamanı yutuyor, fakat saatin çıkardığı ince ve tekdüze ses, insanı ayık tutmaktan çok, uyutuyor. İşte bu memure, uyuyan küçük dünyasının ortasında tatlı bir sarhoşluk içindedir. Aslında bir elışı yapmak istemişti; bu, yanında getirdiği iğne ve makastan belli oluyor, ancak işlediği elışı buruşup yere düştü ve memurenin eğilip onu yerden almaya ne isteği var ne de hali. Gevşemiş ve neredeyse

soluğu kesilmişçesine koltuğuna yaslanmış, kapalı gözlerle hiçbir iş yapmamanın verdiği o güzel duygunun keyfini çıkarıyor.

Ama birdenbire, o da ne öyle: Tak! Memure ürkerek yerinden fırlıyor. Ve bir kere daha, bu kez daha sert, daha mekanik, daha hızlı: tak, tak, tak. Mors cihazının maniplesi hiç durmadan vuruyor ve cihaz gacırdayarak harekette geçiyor: Bir telgraf –Klein-Reifling’de çok ender rastlanan bir durum– kaydedilmeyi bekliyor. Memure bir hamlede o tatlı sarhoşluk uykusundan uyanıyor, hızla seyyar masaya koşuyor ve cihazın şeridini devreye sokuyor. Ancak, gelen ilk sözcükleri okur okumaz donakalıyor, çünkü burada çalıştığından beri ilk kez kendi adının bir telgraf metni üzerinde yer aldığını görüyor. Ne olduğunu anlamadan metni defalarca okuyor. Bu da ne demek şimdi? Neler oluyor? Pontresina’dan kendisine telgraf çeken de kim? “Christine Hoflehner, Klein-Reifling, Avusturya. Ziyaretine gerçekten çok seviniyoruz. Yolu nu bekliyoruz, istediğin zaman, istediğin gün gelebilirsin, yalnız geleceğin günü bize önceden telgrafla bildir. En içten sevgilerle. Claire – Anthony.” Memure bir an düşünüyor: Kendisini davet eden bu Herr ya da Frau Anthony de kimmiş? Yoksa arkadaşlarından birisi aptalca bir şaka mı yapmıştı? Ama daha sonra birden, annesinin haftalar önce kendisine teyzesinin bu yaz Avrupa’ya geleceğini söylediğini anımsıyor. Evet, doğru, teyzesinin adı da Klara, Anthony de eşinin adı olmalı. Annesi hep ona “Anton” derdi. Evet, evet doğru, şimdi daha iyi anımsıyor, her şey apaçık ortada, birkaç gün önce annesine Cherbourg’dan bir mektup gelmişti ve annesi tuhaf bir biçimde mektubun içeriğinden kendisine hiç söz etmemişti. İyi ama telgraf doğrudan kendisine geliyordu. Yoksa sonunda Pontresina’ya, teyzesinin yanına kendisi mi gidecekti? Hayır, hayır, bu asla söz konusu olamaz. Adı-

nın üzerinde yer aldığı şeride tekrar tekrar bakıyor; kendi adına gelen ilk telgraftı bu. Merakla ve şaşırılmış olarak metni defalarca baştan okuyor. Hayır, olmaz. Bu doğru değil. En iyisi öğleye kadar beklemek ve daha sonra eve gidip bütün bunların ne anlama geldiğini anneme sormak. Hemen anahtarı alıyor, binanın kapısını kilitliyor ve doğruca eve koşuyor. Telaşından telgraf cihazının kolunu indirmeyi de unutuyor. Ve cihazın piriç maniplesi, boş odada açık bırakılıp gidilmesine isyan edercesine, boş şeride hiç durmadan tak, tak, tak vurup duruyor.

Elektrik kıvılcımının düşünceden daha hızlı olduğunu insan olarak algılayabilmemiz asla olası değil, çünkü beyaz ve sessiz bir şimşek gibi bu küçücük Avusturya postanesinin bunaltıcı, yer yer küf kokan nemli zeminine ulaşan bu yirmi üç sözcük, daha birkaç dakika önce üç eyalet ötede, masmavi bir gök kubbesi altında uzanan, buzulların gölgelediği ve sarı mavi renkli kantaron çiçekleriyle örtülü Engadin Platosu'nda yazılmıştı. Telgraf kâğıdının üzerindeki mürekkep henüz kurumadan, metnin içeriği buradaki bir insanın yüreğini telaşlandırmaya yetiyor.

Orada şunlar olmuştu: Anthony van Boolean Hollandalı, ancak bir pamuk tüccarı olarak yıllardan beri Amerika Birleşik Devletleri'nin güney eyaletlerinde yaşıyor. İyi kalpli, uyuşuk, aslına bakılırsa hiç de önemli bir kişiliği olmayan Anthony van Boolean, Palace Hotel'in camlı ve rengârenk ışıklarla donatılmış terasında kahvaltısını henüz bitirmişti ki kahvaltının en güzel bölümü, koyu kahverengi nefis bir Havana purosusu geldi; puro, ağzı sıkı sıkı kapatılmış bir teneke kutu içerisinde, doğrudan üretim merkezinden geliyordu. Gerçek bir sigara tiryakisi olan bu şişman ve göbekli adam, ilk çekişin keyfini en iyi

biçimde çıkarabilmek için koltuğuna yayıldı, bacaklarını karşısındaki hasır koltuğa uzattı ve daha sonra *New York Herold* gazetesini önüne açarak, para ve menkul kıymetler borsası verilerinin yer aldığı kocaman ekonomi sayfasına daldı. Masada, tam karşısında oturan karısı Claire –eskiden sadece Klara diye çağırılırdı– bu arada biraz canı sıkılmış olarak, sabahları içmeyi alışkanlık haline getirdikleri greyfurt suyunu hazırlıyordu. Claire yılların verdiği deneyimle, her sabah kocasıyla arasında oluşan bu kâğıttan duvarı yıkma girişiminin sonuçsuz kalacağını çok iyi biliyordu. Bu yüzden otelin kahverengi kepli, elma yanaklı sevimli komisinin birdenbire önüne dikilerek, sabah postasını uzatması Claire’i çok mutlu etti: Tepsinin içinde sadece tek bir mektup vardı, fakat içeriğinin Claire’i çok meşgul ettiği belli oluyordu, çünkü bunca başarısız girişimine rağmen hiç akıllanmamış olacak ki kocasının gazete okumasını kesmeye çalıştı: “Anthony, bir dakika lütfen,” dedi. Gazete hiç kıılmadı. “Seni rahatsız etmek istemiyorum Anthony, bir saniye beni dinle lütfen, hemen konuşmamız gerek. Mary...” –farkında olmadan İngilizce ifade etti– “Mary mektubunda, çok istemesine rağmen gelemeyeceğini yazıyor: ‘Kalbimden çok rahatsızım, doktorum iki bin metre yüksekliğe kalbimin dayanamayacağını söylüyor. Ama eğer kabul ederseniz kendi yerime, on dört günlüğüne, kızım Christine’yi göndermek istiyorum, sen onu tanırsın Klara, en küçük ve sarışın olanı. Savaş öncesinde sana bir resmini göndermiştim. Gerçi bir postanede çalışıyor, ancak şimdiye kadar hiç izin kullanmadı. İzin dilekçesini verir vermez, izne ayrılabilir. Yıllar sonra seni, sevgili teyzesini ve onun saygıdeğer eşini ziyaret etmekten kuşkusuz mutluluk duyacaktır.’”

Gazete hiç kıılmadı. Claire’in sabrı kalmamıştı: “Evet, ne diyorsun, Christine buraya gelsin mi?.. Burada

ciğerlerine biraz temiz hava girmesinin zavallı çocuğa ne zararı olur, kaldı ki akraba olmanın gereği de bu. Okyanusu aşır buraya kadar geldiğime göre kız kardeşimin çocuğunu yakından tanımam gerekir, diye düşünüyorum, zaten başka türlü bir ilişki kurmak da olası görünmüyor. Onu buraya davet etmemin bir sakıncası var mı sence?”

Gazete biraz kıvıldadı. Beyaz sayfanın üzerinden önce havanın dumanı gri mavi halkalar halinde yükseldi, daha sonra ağır ve umursamaz bir ses tonuyla Anthony eşini yanıtladı: “*Not at all. Why should I?*”¹

Bu kısa ve özlü cevapla konuşma bitmiş ve yazgının bir insan yaşamında oynadığı oyun böylece başlamış oluyordu. Yıllar sonra bir ilişki yeniden kurulmuştu, çünkü yalnızca “van” sözcüğünün Hollandaca olmasına ve neredeyse soylu unvanını taşıyan adına ve karıkoca olarak İngilizce konuşup anlaşmalarına rağmen Claire van Boolean, Marie Hoflehner’in kız kardeşinden başkası değildi, bundan dolayı da Klein-Reifling’de çalışan posta memurünün öz teyzesiydi. Çeyrek asır önce Avusturya’yı terk ederken arkasında biraz karanlık bir geçmiş bırakmıştı; Frau Claire van Boolean bunu –belleklerimiz bize her zaman yardımcı olur– artık anımsamak istemiyordu, kız kardeşi de kendi kızını bu konuda yeterince bilgilendirmemişti. Fakat şu gerçektir, o zamanlar bu olay büyük heyecan uyandırmıştı, eğer akıllı ve becerikli insanlar çıkıp da halkın merakını çeken bazı şeyleri gizlememiş olsalardı, daha kötü sonuçlara neden olabilirdi. Frau Claire van Boolean, o zaman pazaryerindeki bir moda salonunda modellik yapan ve Klara adıyla çağrılan sıradan bir kızdı. Fakat fıldır fıldır gözleri ve zarif hareketleriyle

1. (İng.) Hiç yok. Neden olsun?

karısını provaya getiren yaşlı bir kereste üreticisini baştan çıkarmasını bilmişti. Moda salonunun kapısının önünde saatlerce bekledikten ve birçok umutsuz ataktan sonra zengin ve oldukça da tutucu biri olan kereste üreticisi, birkaç gün içerisinde bu alımlı ve aynı zamanda da büyüleyici sarışına sırlı sıklam âşık oldu ve çevresinin hiç de hoş karşılamadığı bir cömertlikle, genç kızla kurduğu ilişkiyi ilerletti. On dokuz yaşındaki manken, kendi halinde ve düzgün bir yaşam süren ailesinin tepkisine aldırmadan, her şeyi eleştiren ve hiçbir şeyi beğenmeyen müşteriler için aynanın karşısında sadece prova amacıyla giyebildiği en şık tuvaletlere ve kürklere sahip olmuş, özel bir arabayla gezintiler yapmaktadır. Ne kadar güzel giyinir ve şık olursa, zengin sevgilisinin daha çok hoşuna gitmektedir; yaşlı kereste üreticisi kesenin ağzını gittikçe daha çok açmakta ve genç sevgilisini daha çok giydirmekte ve süslemektedir. Birkaç hafta sonra Klara bu yaşlı adamı kendisine öyle bağladı ki adam karısından gizli olarak bir avukata başvurdu ve onu, boşanma işlemlerini başlatmakla görevlendirdi. Klara, Viyana'nın en zengin kadınlarından biri olmak üzereydi ki kereste üreticisinin isimsiz mektuplarla uyarılan karısı tam bir aptallık örneği sergileyerek olaya müdahale etti. Otuz yıllık mutlu bir evlilikten sonra birdenbire işe yaramaz bir at gibi, yuları çıkartılıp bir kenara atılmasına haklı olarak çok öfkelenen kadın, bir tabanca satın aldı ve birbirlerine hiç de yakışmayan bu çifti, yeni döşenmiş bir evde aşk yaparken bastı. Öfkesinden çılgına dönen bu talihsiz kadın, silahını doğrudan doğruya eşini baştan çıkartan Klara'ya yöneltti ve iki el ateş etti. Mermilerden biri hedefini şaşırdı, ancak ikincisi üst koluna isabet etti. Yaralanma olayının önemli olmadığı anlaşılrsa da yan etkileri bakımından utanç verici bir durumdu kuşkusuz: olay yerine koşarak gelen komşular, kırılan pencerelerden yükselen

imdat çığlıkları, kapıların zor kullanılarak kırılması, ayılıp bayılmalar ve tartışmalar, doktorlar, polisler, düzenlenen tutanaklar ve bütün bunlar yetmiyormuş gibi bir de duruşmaya ve skandala neden olan tarafları aynı ölçüde korkutan dava. Çok şükür zenginlerin davalarına bakan avukatlar sadece Viyana'da yaşamıyor, böylesi yüz kızartıcı işleri takip etmekte uzmanlaşmış yetenekli avukatlara her yerde rastlamak olası; alanında oldukça deneyimli bir avukat olan Karplus, zamanında harekete geçerek olayın tehlikeli bir boyut kazanmasına engel oldu. Klara'yı bürosuna davet etti. Klara sargılı koluna rağmen oldukça şık giyinmiş olarak büroya geldi ve Avukat Karplus'un hazırladığı sözleşmeyi ilgiyle okudu; sözleşme hükümlerine göre tanık olarak mahkemeye çağrılmadan önce Amerika'ya gitmeyi kabul etmekle yükümlü kılınıyordu, Amerika'da bir defaya mahsus olmak üzere alacağı tazminattan başka, uslu durması koşuluyla, görevlendirilecek bir avukat aracılığıyla beş yıl boyunca her aybaşı kendisine belli bir meblağ daha ödenecekti. Bu skandaldan sonra artık Viyana'da mankenlik yapmak istemeyen ve ailesi tarafından da evden kovulan Klara, hiç öfkelenmeden, önüne konulan dört sayfalık sözleşmeyi okudu, alacağı parayı çabucak hesapladı, aslında öngörülen parayı beklediğinden çok buldu, fakat yine de 1.000 guldenlik bir ek istekte daha bulundu. Bu isteğide kabul edildi ve Klara, buruk bir gülümsemeyle sözleşmeyi imzaladı, okyanusu aşarak Amerika'ya ulaştı ve verdiği karardan asla pişmanlık duymadı. Daha yolda pek çok evlilik teklifi aldı ve bunlardan birisini hemen değerlendirdi: New York'ta, kaldığı bir pansiyonda şimdiki eşi van Boolean'le tanıştı, o zamanlar bir Hollanda ihracat şirketinde küçük bir komisyoncu olarak çalışan van Boolean, eşinin yanında getirdiği ve kaynağını hiçbir zaman öğrenemediği küçük sermayeyle Güney'e gidip

bağımsız olarak çalışmaya karar verdi. Üç yıl sonra iki çocukları oldu, beş yıl sonra bir evleri, on yıl sonra da Avrupa'yı yerle bir eden savaş sayesinde paralarına para kattılar ve büyük bir servetin sahibi oldular. Bu arada büyüyen oğlanlar da komisyonculuk işini öğrenmiş ve babalarının kurduğu şirketteki işleri üstlenmişti, böylece artık yaşlanmış olan çift, yıllar sonra gönül rahatlığıyla güzel bir Avrupa gezisine çıkabiliyordu. Fakat tuhaf bir durum ortaya çıkıyor: Gemi, Fransa'nın Cherbourg kentinin pırıl pırıl sahillerine tam yaklaşmıştı ki Claire'in vatan algısı bir anda değişiverdi. Yıllar boyunca Amerika'da yaşamış, kendisini her bakımdan bir Amerikalı gibi hisseden Claire, karşısında uzanan kara parçasının Avrupa olduğunu görünce, birdenbire gençlik yıllarını ve ülkesi Avusturya'yı anımsadı ve kardeşiyle küçücük karyolalarında yan yana yatıp uydukları geceler ve bunun gibi daha binlerce anı birer birer gözlerinin önünden geçti ve zavallı, dul kalmış kardeşine yıllardan beri tek bir satır bile olsun yazmadığı için kendinden utandı. Artık daha fazla bekleyemezdi: Karaya ayak basar basmaz, işte o mektubu, içine yüz dolar koyup kız kardeşini davet ettiği mektubu yazdı.

Ancak bu daveti kız kardeşine değil de onun kızına yapmak zorunda kalmıştı; Frau van Boolean eliyle işaret eder etmez otelin kahverengi üniformalı komisi bir ok gibi yerinden fırladı ve daveti içeren telgraf kâğıdını alıp postaneye götürdü. Birkaç dakika sonra mors cihazının maniplesi harekete geçti ve cihazın gönderdiği sinyaller binanın damından dışarıya, titreşen bakır tellere ulaştı ve binlerce kilometre uzunluğundaki bu tellerle, akıp giden trenlerden, tozu dumana katan otomobillerden çok daha büyük bir hızla, bir şimşek hızıyla yoluna devam etti. Göz açıp kapatıncaya kadar eyalet sınırını aşmış, binlerce dağ ve tepeden oluşan Vorarlberg'e, şirin prens-

lik Liechtenstein'a ve platolarıyla ünlü Tirol'a, oradan da dağları ve buzulları aşarak Tuna Vadisi'ne inip Linz'e ulaştı ve bir transformatöre girdi. Burada birkaç saniye dinlendikten sonra "hızlı" sözcüğünün algılanışından çok daha büyük bir hızla Klein-Reifling Postanesi'nin çatısındaki istasyondan içeriye, alıcı cihaza, oradan da sözcüklere dönüşerek meraktan yüreği kabarmış, gördüklerine inanamayan şaşkın bir insanın önüne geldi.

Hemen köşenin başında köhne bir çiftlik evi var. Basamaklarına basıldığında gacur gacur sesler çıkaran kara bir ahşap merdiven bu evin küçük pencereci çatı katına çıkıyor. Christine ve annesi işte burada oturuyorlar. Kışları yağın karı kesen geniş dam saçağı, gündüzleri ışığın içeri girmesini engelliyor; ev sadece akşamüzerleri cılız bir güneş ışığı olsa da o da ancak pencere kenarındaki sardunyalara kadar ulaşabiliyor. Bu yüzden bu tahta çatılı evin içindeki her şey, yatak çarşaflarına varıncaya kadar sürekli küf ve rutubet kokuyor. Yılların birikimi kokular, çürük ve mantarlaşmış tahtalara iyice işlemiş. Böyle bir ev normal zamanlarda herhalde sadece depo olarak kullanılırdı. Ancak savaş sonrası yaşanan korkunç konut sorunu, bu insanları alçakgönüllü yapmıştı; dört duvar arasına iki yatak, bir masa ve eski bir sandıktan oluşan eşyalarını koyabilecek bir ev bulabildikleri için Tanrı'ya şükrediyorlardı. Hatta ata yadigârı deri koltuk bile çok yer işgal ettiği için yok pahasına bir eskiciye satıldı; fakat daha sonra bunun büyük bir hata olduğu anlaşıldı, çünkü yaşlı Frau Hoflehner'in şişen ve su toplayan bacakları işlevini yerine getirememeye başladığında oturup dinlenebileceği tek yer olarak sadece yatak kalıyordu.

Yorgun ve genç yaşta ihtiyarlamış bu kadın, kumaş bandajlarla sardığı, üzeri yer yer şişmiş ve damarlarında-

ki kanın pıhtılaşmasıyla mosmor olmuş hasta bacaklarını, çamaşırhanesi olmayan bir sahra hastanesinde çamaşır yıkayarak geçirdiği (çalışmak zorundaydı) iki yıllık hizmetine borçlu. O zamandan beri Frau Hoflehner'in yürümesine yürümek denmez; bu daha çok, sürüklenmektir. Bu iri yapılı kadın ne zaman ayağa kalkıp yürümek istese, bir adım bile atmadan acılar içinde kıvranarak yere yığılıyor. Fazla yaşayamayacağını kendisi de biliyor. İşte bu yüzden bir saray müşaviri olan kayınbiraderinin devrimden sonra, tam zamanında harekete geçerek Christine'ye bu posta memurluğu işini bulmuş olması Frau Hoflehner'i çok sevindirmişti; gerçi Christine çok az maaş alıyordu ve kimselerin uğramadığı ücra bir köyde yaşıyorlardı, ancak yine de bir yaşam güvenceleri, dört duvar arası da olsa, başlarını sokacak bir evleri vardı, kıt kanaat geçinip gidiyorlardı; aslında bu yaşamak değil, olsa olsa daha dar bir eve, içine konacağı tabuta alışmaktır.

Bu dört duvar arasında sürekli sirke ve rutubet kokusu, yatalak hasta odası kokusu var. Hemen bitişikteki küçücük mutfağın tam kapanmayan kapısından sıcak yemek kokusu ve buharı, için için yanan bir kumaştan çıkan bir duman gibi sürekli içeriye giriyor. Odaya girer girmez, Christine'nin yaptığı ilk hareket pencereyi açmak oldu. Bu ani hareket ve gürültüden, hasta yatağında yatmakta olan yaşlı kadın irkilerek uyanıyor ve inlemeye başlıyor. Bu onun isteyerek yaptığı bir şey değil, ne zaman uykusundan uyandırılırsa, tıpkı kırık dökük bir sandık gibi, dokunmak şöyle dursun, yanına yaklaşınca bile gıcırdamaya başlayan bir sandık gibi ciyak ciyak bağır-maya başlıyor: Romatizma hastası olan birinin ani hareketlerden sonra oluşan şiddetli ağrıları önceden algılayıp ondan korkması gibi bir şey bu. Yaşlı kadın önce inleyip sızlıyor, daha sonra korkunç acıların şiddetiyle yarı baygın bir halde soruyor: "Ne var?" Tam ayılıp kendisine gel-

memiş olsa da öğle yemeği için vaktin henüz erken olduğunu sezebiliyor. Herhalde önemli bir şey oldu, diye düşünürken, kızı telgrafi eline tutuşturdu.

Yaşlı kadının her hareketi kendisine büyük acı veriyor. Bu romatizmalı el güçlüğüle komodinin üzerindeki gözlüğe uzanıyor ve çelik çerçeveli gözlüğü ilaç kutularının arasından alıp gözüne yerleştirmesi epeyce zaman alıyor. Fakat telgrafi okur okumaz, hasta kadının ağır gövdesi elektrik çarpmış gibi titremeye başlıyor, heyecandan yerinden fırlıyor, soluk soluğa kalıyor ve düşmek için kendisini var gücüyle Christine'nin kucağına atıyor. Kendisinin bu durumundan korkan kızına sınımsız sarılıyor, titriyor, gülüyor, inliyor, bir şeyler söylemek istiyor, ancak bunu başaramıyor. Sonunda, bitkin bir halde ellerini kalbinin üstüne bastırıyor ve kendisini koltuğa bırakarak derin bir soluk alıyor ve bir dakika öyle kalıyor. Daha sonra titreyen dişsiz ağzından karmaşık ve bölük pörçük tümcecikler çıkıyor, bunları kahkahalar ve nedeni anlaşılamayan sevinç çılgınlıkları izliyor. Kekeleyerek kurmaya çalıştığı tümceler ve el işaretleriyle derdini anlatmaya çalışırken, yaşlı kadının gözlerinden yaşlar boşalıyor, boşalan gözyaşları yanakları üzerinden aşağıya doğru akarak solgun ve titreyen dudaklarını ıslatıyor. Bu komik ve ürkütücü görüntü karşısında şaşkına dönen Christine'ye heyecanlı heyecanlı bir sürü karışık şey sıralıyor: Tanrı'ya şükürler olsun, şimdi her şey daha iyi olacak, bu yaşlı, bu işe yaramaz hasta kadın artık huzur içinde ölebilir. Yalnızca bu amaçla geçen ay haç ziyaretinde buldum; hazıranda, yalnızca bu amaçla Tanrı'ya dua edip ondan tek bir şey istemiştin, o da kız kardeşim Klara'nın ben ölmeden önce buraya gelmesi, benimle ve sen zavallı kızımın ilgilenmesiydi. Şimdi bu dileğim gerçekleşiyor, buna çok seviniyorum. Evet, dualarım kabul edildi, kız kardeşim şimdi burada, bizim ülkemizde ve

sen Christine, onu ve eşini kaldıkları otelde ziyaret etmeye gidiyorsun; teyzen bu daveti mektupla da yapmıyor, daha çok para ödeyerek bize telgraf çekiyor, iki hafta önce de yüz dolar göndermişti. Klara'nın altın gibi bir kalbi var, o hep iyi kalpli ve cana yakın biriydi zaten. Ama sen cebine yüz doları koyup bu halinle oraya gitmemelisin, hayır, bu olmaz. Teyzenleri kaldıkları o lüks termal otelde ziyaret etmeden önce, prensesler gibi giydirip süslemeliyim seni. Evet Christine, orada zengin ve kültürlü insanların arasında olacaksın, ilk kez zengin ve seçkin insanların nasıl yaşadıklarını göreceksin. İlk kez, Tanrı'ya şükürler olsun ki, onlar gibi yaşayacak, onlar gibi yiyip içeceksin, bunu gerçekten hak ettin çocuğum. Şimdiye kadar yaşamından ne elde ettin, neye sahip oldun ki, hiçbir şey, sürekli çalışma, görev ve işkence, bütün bunlar yetmiyormuş gibi bir de benim gibi huysuz ve elinden hiçbir şey gelmeyen yaşlı bir kadına, yapacağı en akıllı şeyin bir an önce bu dünyadan ayrılıp öteki dünyaya geçmesi olan bir yatalak hastaya bakmak zorundasın. Zavallı çocuğum, tüm gençliğini hasta annen ve şu lanet olası savaş yüzünden berbat ettin. Yaşamının en güzel yıllarını bana bakmakla geçirdin. Ama artık mutlu olabileceksin. Teyzenin ve kocasının yanında çok kibar olmalısın, her zaman kibar ve alçakgönüllü olmaya çalış yavrum, teyzenin çekinmene hiç gerek yok. Klara'nın altın gibi bir kalbi var, o çok iyi bir insan, inanıyorum ki günün birinde ölüp yerin altına girdiğimde, sana sahip çıkacak ve seni bu sevimsiz yerden, bu ahırdan kurtaracaktır. Eğer teyzen seni Amerika'ya götürmek isterse buna hayır deme sakın, bu kokuşmuş devletten ve bu kötü insanlardan uzaklaşmaya bak ve beni de kendi yazgımla baş başa bırak. Bakımevinde bir yer bulurum kendime, zaten şurada ne kadar ömrüm kaldı ki... Oh, ne güzel, artık huzur içinde ölebilirim, şimdi her şey iyi olacak.

Edebiyat tarihinin büyük isimlerinden Stefan Zweig, gözlemleri ve acı dolu geleceği öngören duyarlılığıyla XX. yüzyıl Avrupası'na damgasını vurmuş bir aydındı.

Stefan Zweig'in 1930'lu yıllarda sürgündeyken tamamladığı, ancak hayattayken yayımlamak istemediği *Değişim Rüzgârı*, Birinci Dünya Savaşı sonrası Avrupası'nın değişen sosyal iklimine götürür okuru. Parçalanıp darmadağın olan hayatlar ve su yüzüne çıkan sınıfsal farklılıklarla savaşın insan varoluşunda yarattığı çelişkileri, bu büyük felaketi yaşayan bütün bir neslin yazgısı olarak serer okurun önüne. Zweig'in anadili Almancada ancak ölümünden tam kırk yıl sonra, 1982'de ilk kez yayımlanan *Değişim Rüzgârı*, yazarın yazınsal yaşamında özel bir yere sahip. Biyografileri ve uzun öyküleriyle tanıdığımız Stefan Zweig'in, tamamladığı tek romanı *Sabırsız Yürek*'ten sonra ikinci romanı olarak eserleri arasında yerini bulan *Değişim Rüzgârı*, üslubuyla da yazarın diğer yapıtlarından ayrılır.

Kaydettiği haberlerle genç memureyi yeterince telaşlandıran telgraf cihazı, yarı karanlık odada sessiz ve pırl pırl parıldıyor. Tanrı'ya şükür, ne gelip giden olmuş ne de hizmet aksamıştır. Tezyesinin yaptığı sürprizin sarhoşluğu içerisinde, tellerle ulaşan haberin iyi mi kötü mü olduğunu anlayamayan Christine, kendisini telaşlandıran bu haber hakkında sakın sakın düşünmeye başlıyor. Parçaları bir araya getiriyor ve olayı yavaş yavaş kavramaya başlıyor.

Kapak resmi: ÉDOUARD MANET

ISBN 978-975-510-797-4

9 789755 107974